

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

PHẠM THỊ THANH TUYỀN

**VĂN HÓA ỨNG XỬ CỦA NGƯỜI VIỆT TRONG
TRUYỆN CỔ TÍCH THẦN KÌ**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2016

THÁI NGUYÊN - 2016

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

PHẠM THỊ THANH TUYỀN

**VĂN HÓA ỨNG XỬ CỦA NGƯỜI VIỆT TRONG
TRUYỆN CỔ TÍCH THẦN KÌ**

Chuyên ngành: VĂN HỌC VIỆT NAM

Mã số: 60 22 01 21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. NGÔ THỊ THANH QUÝ

THÁI NGUYÊN - 2016

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan Luận văn Thạc sĩ "*Văn hóa ứng xử của người Việt trong truyện cổ tích thần kì*" là kết quả nghiên cứu của riêng tôi, không sao chép của ai. Các số liệu, kết quả trong luận văn là trung thực và chưa được công bố trong các công trình khác. Nếu sai, tôi xin chịu hoàn toàn trách nhiệm.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2016

Tác giả luận văn

Phạm Thị Thanh Tuyền

**XÁC NHẬN CỦA
KHOA CHUYÊN MÔN**

**XÁC NHẬN CỦA
GIÁO VIÊN HƯỚNG DẪN**

LỜI CẢM ƠN

Trước tiên, với lòng biết ơn sâu sắc, em xin gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới cô giáo - PGS.TS. Ngô Thị Thanh Quý đã tận tình hướng dẫn, chỉ bảo và giúp đỡ em hoàn thành tốt luận văn này.

Em xin trân trọng cảm ơn các thầy, cô giáo trong Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Ngữ văn trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo mọi điều kiện để em hoàn thành khóa học và thực hiện tốt luận văn tốt nghiệp.

Em xin chân thành cảm ơn các thầy, cô giáo - những người đã tận tình giảng dạy, hướng dẫn em trong suốt quá trình học tập và giúp đỡ em hoàn thành tốt luận văn này.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn chân thành tới người thân, bạn bè và các bạn học viên lớp Văn học Việt Nam K22 đã luôn giúp đỡ, động viên, khích lệ tôi trong suốt thời gian vừa qua.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2016

Tác giả luận văn

Phạm Thị Thanh Tuyền

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC BẢNG	iv
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài	1
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	8
4. Mục đích nghiên cứu	8
5. Phương pháp nghiên cứu	9
6. Kết cấu của luận văn.....	10
Chương 1. MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CHUNG VỀ VĂN HÓA ỨNG XỬ VÀ TRUYỆN CỔ TÍCH THẦN KÌ NGƯỜI VIỆT	11
1.1. Văn hóa ứng xử	11
1.1.1. Khái niệm.....	11
1.1.2. Đặc trưng văn hóa ứng xử người Việt.....	16
1.2. Truyện cổ tích thần kì.....	22
1.2.1. Khái niệm.....	22
1.2.2. Lịch sử hình thành	27
1.3. Mối quan hệ giữa truyện cổ tích thần kì người Việt và văn hóa ứng xử....	30
Chương 2. VĂN HÓA ỨNG XỬ CỦA NGƯỜI VIỆT TRONG TRUYỆN CỔ TÍCH THẦN KÌ NHÌN TỪ PHƯƠNG DIỆN NỘI DUNG.....	33
2.1. Ứng xử với tự nhiên.....	33
2.1.1. Con người và con vật sống nghĩa tình.....	35
2.1.2. Thiên nhiên có sức mạnh thần bí.....	37
2.1.3. Phong tục, tín ngưỡng cúng bái, trừ ma quỷ	39
2.2. Ứng xử trong gia đình	44
2.2.1. Ứng xử giữa những người yêu nhau, giữa vợ chồng.....	46
2.2.2. Ứng xử giữa anh em ruột.....	48

2.2.3. Ứng xử giữa cha mẹ và con cái	50
2.2.4. Ứng xử giữa dì ghẻ/dượng và con riêng, giữa những người con riêng... 50	
2.3. Ứng xử với xã hội.....	51
2.3.1. Ứng xử với vua.....	51
2.3.2. Ứng xử giữa chủ và người làm thuê.....	52
2.3.3. Ứng xử với làng xóm, người lạ	53
2.4. Ứng xử với bản thân.....	53
2.4.1. Ý thức về tiền bạc, địa vị xã hội.....	53
2.4.2. Ý thức về tình yêu, hạnh phúc.....	54
2.4.3. Ý thức về ngoại hình	55
Chương 3. VĂN HÓA ỨNG XỬ CỦA NGƯỜI VIỆT TRONG TRUYỆN	
CỔ TÍCH THẦN KÌ NHÌN TỪ PHƯƠNG DIỆN NGHỆ THUẬT	58
3.1. Xây dựng hình tượng nhân vật	58
3.1.1. Nhân vật trung tâm là con người nhỏ bé, bất hạnh và nhân vật kì tài.....	58
3.1.2. Nhân vật chính được phân tuyến, có phẩm chất bất biến.....	61
3.2. Kết cấu	63
3.2.1. Đặt nhân vật vào tình huống có tính chất thử thách.....	64
3.2.2. Kết thúc có hậu	68
3.3. Mô típ hóa thân, lột xác.....	71
3.3.1. Mô típ hóa thân từ con người thành tự nhiên.....	71
3.3.2. Mô típ lột xác, từ động vật sang con người.....	74
3.3.3. Mô típ hóa thân nhiều lần của Tấm.....	75
3.4. Yếu tố thần kì.....	76
3.4.1. Nhân vật thần kì mang màu sắc tín ngưỡng, tôn giáo	76
3.4.2. Chức năng phù trợ, trừng phạt của yếu tố thần kì	78
KẾT LUẬN	82
TÀI LIỆU THAM KHẢO	85

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1. Bảng thống kê các tác phẩm phản ánh mối quan hệ giữa con người và tự nhiên trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	34
Bảng 2.2. Bảng thống kê các tác phẩm phản ánh văn hóa ứng xử gia đình trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	45
Bảng 2.3. Bảng khảo sát tính chất mối quan hệ anh em ruột trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	48
Bảng 3.1. Bảng thống kê tần số xuất hiện của nhân vật trung tâm nhỏ bé, bất hạnh trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	59
Bảng 3.2. Bảng thống kê các loại tình huống thử thách trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	66
Bảng 3.3. Bảng thống kê các loại phần thưởng cho nhân vật chính diện trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	68
Bảng 3.4. Bảng thống kê tần số xuất hiện của mô típ hóa thân trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	72
Bảng 3.5. Bảng thống kê chức năng của mô típ hóa thân trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	73
Bảng 3.6. Bảng thống kê nguồn gốc nhân vật thần kì trong truyện cổ tích thần kì người Việt.....	76

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Văn học dân gian là viên ngọc quý báu mà cha ông ta đã để lại cho thế hệ sau, là tấm gương phản ánh lối sống, cách cảm, cách nghĩ của con người trong một thời kì xã hội tới nay chỉ còn là vang bóng. Mỗi thể loại văn học dân gian đều có đặc sắc riêng về mặt nội dung cũng như phương thức thể hiện. Trong đó, truyện cổ tích thần kì là một tiểu loại của truyện cổ tích phong phú hơn cả về số lượng và giá trị thẩm mĩ.

Khám phá truyện cổ tích thần kì đưa ta vào thế giới vừa trần thế với hình ảnh của những con người nhỏ bé, lương thiện vừa kì ảo với những bà Tiên, ông Bụt. Qua đó, ta thấy được ước mơ đầy nhân đạo của cha ông ta về một thế giới công bằng cho những con người thấp cổ bé họng; ước mơ sung túc, hạnh phúc cho những mảnh đời bất hạnh. Những khát vọng đó đến nay vẫn là những vấn đề nhức nhối của xã hội hiện đại. Chính vì vậy, hàng nghìn năm qua đi, những câu chuyện cổ tích thần kì vẫn luôn tạo sức hấp dẫn không chỉ với các em nhỏ mà cả người lớn, là nguồn đề tài chưa bao giờ vơi cạn cho các nhà nghiên cứu.

Văn học dân gian là một bộ phận của văn hóa, phản ánh một cách sinh động văn hóa sản xuất vật chất lẫn đời sống tinh thần, phong tục, tập quán, lễ hội, tín ngưỡng ... của con người trong một thời kì lịch sử, xã hội nhất định. Chính vì vậy, khi nghiên cứu văn học dân gian ít nhiều chúng ta phải quan tâm đến mặt này hoặc mặt khác của văn hóa. *“Con người với tính cách là một thực thể văn hóa bao giờ cũng tồn tại trong ba mối quan hệ cơ bản: quan hệ với môi trường tự nhiên, quan hệ với xã hội và quan hệ với chính bản thân mình”* [70, tr.18]. Cách con người ứng xử với các mối quan hệ sẽ chi phối các phương diện nội dung và nghệ thuật của tác phẩm văn học. Chính vì vậy, việc vận dụng tri thức văn hóa học đặc biệt là văn hóa ứng xử vào để nhận diện và giải mã các tín hiệu nghệ thuật là điều cần thiết.